

MEDENİ VE İDARİ YARGIDA İDDİA VE SAVUNMANIN GENİŞLETİLMESİ VEYA DEĞİŞTİRİLMESİ YASAĞI

Doç. Dr. Cemil Kaya*
Doç. Dr. Recep Akcan**

GİRİŞ

İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi, yargılama hukukunun önemli kavramlarından. Kavram başta medeni (hukuk) yargı ve idari yargı olmak üzere yargılama hukukumuzda yer almaktadır¹. İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda (HUMK) m. 185/2 ve 202, II'de; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK)² m. 139, 141, 319, 428'de düzenlenmiştir. Bununla birlikte İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK) 31. maddesinde, idari yargılama usulünde

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

** Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul Hukuku-İcra ve İflas Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı konusunda bkz: **Yılmaz E.**, İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi/Değiştirilmesi Yasağı (ABD 1983/3-4 s. 11-34) (Yılmaz-İdari Yargı); **Yılmaz E.**, İddianın Dava İçerisinde Genişletilmesi Ek Dava Olarak Nitelendirilemez (ABD 1995/3 s. 7-13) (Yılmaz-Ek Dava); **Üstündağ S.**, İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967 (Üstündağ-İddia); **Kuru B.**, Hukuk Muhakemeleri El Kitabı , İstanbul 1995, s. 353 vd, s. 380 vd (Kuru-El Kitabı); **Kuru B.**, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, İstanbul 2001, s. 1692 vd, s. 1801 vd (Kuru-Usul C. II); **Kuru B./Arslan R./Yılmaz E.**, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2010, s.324-330, s. 343-348; **Alangoya H. Y.**, Medeni Usul Hukuku Esasları, C. I, İstanbul 2000 s. 205 vd; **Alangoya H. Y./Yıldırım M. K./Deren-Yıldırım N.**, Medeni Usul Hukuku Esasları, İstanbul 2009, s. 237-242, s. 259-262; **Pekcanitez H.**, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2000, s. 247 vd, s. 269-270; **Pekcanitez H./Atalay O./Özkes M.**, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2007, s. 323-326, s. 351-352; **Üstündağ S.**, Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul 1997, s. 527 vd. (Üstündağ-Yargılama); **Bilge N./Önen E.**, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1978 s. 464-473; **Önen E.**, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1979, s. 159-161; **Postacıoğlu İ. E.**, Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul 1975, s. 427 vd; **Berkin N. M.**, Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi, İstanbul 1981, s. 607-612; **Karafakih İ. H.**, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1952, s. 143.

² HMK 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe girecektir (bkz. HMK m. 451).

uygulanacak, HUMK'a atıf yapılan konular arasında, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı yer almamış; İYUK'nun 16. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenmiştir.

Medeni yargı ve idari yargıda yer alan kanuni düzenlemeler ışığında, bu yargı kolları (çeşitleri, türleri) arasında konunun nasıl uygulandığını ortaya koymak; varsa farklılıklar, her iki yargı kolunda, aynı konudan yararlanmak isteyen taraflar arasında eşitliğin sağlanması için çözümler üretmek gerekmektedir. Bu amaçla konu, HUMK, HMK ve İYUK açısından genel olarak incelenecektir. Bu konuda kavram birliği olmadığından, Kanun, Doktrin ve Yüksek Mahkeme kararlarında farklı kavramlar yer aldığından³, HMK'da benimsenen kavramın esas alındığı belirtilmelidir. Makalede, önce HUMK, sonra HMK ve ardından İYUK'taki düzenlemeler ele alınacaktır.

I. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda Yer Alan Düzenleme

HUMK'nunda konu, m. 185/2 ve 202, II'de düzenlenmiştir. Bu hükümler yazılı yargılama usulü içindir. Diğer yargılama usulleri olan, basit, sözlü ve seri yargılama usullerinde de özel hükümler dışında, yazılı yargılama usulüne ilişkin iddia ve savunmanın genişletilmesi hakkındaki kurallar geçerlidir.

Seri yargılama usulünde, özel hükümler dışında (HUMK m. 501-506), yazılı yargılama usulü hakkındaki genel hükümler (HUMK m. 178 vd), seri yargılama usulüne tabi dava ve işlerde de uygulanır (HUMK m. 502). Örneğin, iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, yazılı yargılama usulünde olduğu gibidir⁴.

A. İddiayı Genişletme veya Değiştirme Yasağı

Dava açılmasının sonuçlarından biri de, davacının, dava açıldıktan sonra iddiasını genişletmemesi veya değiştirememesidir (HUMK m. 185/2). Davacı bakımından bu yasağın, davanın açıldığı tarihten itibaren başlar (HUMK m. 185).

Davacı ve davalı açısından yasağın başlama anı farklıdır. Davacı açısından davanın açılması ile, davalı için cevap dilekçesinin davacıya tebliği ile başlar. Doktrinde, bu eşitsizliğin kanun değişiklikleri ile giderilmesi ve her iki taraf için dilekçelerin mahkeme kalemine (esas, muhabere, tevzi defterine) kayıt veya tebliğ tarihlerinin dikkate alınması gerektiği kabul edilmektedir⁵. Yazılı yargılama usulü için geçerli olan, davacı açısından bu yasağın başlangıcı; basit

³ Bkz. Davayı genişletme ve değiştirme yasağı, iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, davayı değiştirme yasağı, savunmayı genişletme yasağı (müdafaayı tevsi ve tebdil yasağı); davanın veya savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı; iddia ve savunmayı değiştirme yasağı; davada savların (iddiaların) genişletilememesi veya değiştirilememesi; iddia ve müdafaanın tevsi; iddia ve müdafaanın genişletilmesi ve mahiyetinin değiştirilmesi yasağı (**Pekcanitez** s. 247; **Pekcanıtaç/Atalay/Özekes** s. 323, s. 350; **Kuru-El Kitabı** s. 358, s. 380; **Kuru/Arslan/Yılmaz** s. 324, s. 343; **Alangoya** s. 205; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım** s. 237, s. 259; **Kuru-Usul** s. 1692; **Üstündağ-İddia** s.15; **Önen** s. 159; **Bilge/Önen** s. 464; **Berkin** s. 599, s. 607; **Postacıoğlu** s. 427).

⁴ **Kuru B.**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, İstanbul 2001, s. 5577.

⁵ **Bilge/Önen** s. 473; **Berkin** s. 608; **Kuru-El Kitabı** s. 354.

İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı

yargılama usulü ve seri yargılama usulü hakkında da geçerlidir⁶. Sözlü yargılama usulünde ise, davayı değiştirme yasağının başlangıcı, davanın açıldığı tarih değil, tarafların iddia ve savunmalarının ilk oturumda tutanağa kaydedildiği zamandır. Yani, sözlü yargılama usulünde davacı, ilk oturuma kadar (en geç ilk oturumda), davalının rızasına gerek olmadan iddiasını değiştirebilir; daha sonra ise davalının rızasına gerek vardır (HUMK m. 482). Davayı değiştirme yasağının istisnaları, yazılı yargılama usulündeki gibidir⁷.

Bu yasak, aynı davada olur. Yani, tarafları, vakıaları (dava sebebi) ve dava konusu (müddeabihi, talep sonucu) aynı ise, bu dava aynı davadır.

Uygulamada, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi, dava konusu ve vakıalarda olmaktadır. Doktrine göre, ıslah yolu ile davalı değiştirilebilir⁸. Ancak *Yargıtay*, temsilcide hata ve tavzih dışında, ıslah yoluyla taraf değişikliğine izin vermemektedir⁹.

İddiayı genişletme veya değiştirme sayılan durumlar, dava konusunun veya vakıaların genişletmesi veya değiştirilmesidir. Dava konusunu genişletmek veya değiştirmek ise dava konusunun artırılması ya da dava konusuna, yeni bir talebin eklenmesi şeklinde olur¹⁰.

Bu yasağın istisnaları ise HUMK m. 185/2'de şu şekilde belirtilmiştir: 1) Davalının rızası (muvafakati), 2) İslah, 3) Feragat, 4) Dava konusunun devri.

Davalının rızası, açık veya zımni olabilir. Davalı, iddianın genişletilmesine veya değiştirilmesine rıza göstermezse; davacı, davasını ıslah ederek (HUMK m. 83 vd), iddiasını genişletilebilir veya değiştirilebilir. Davadan feragat ve dava konusunun devri¹¹ de bu yasağın istisnalarındandır¹².

Davacı, davalının rızası veya ıslah yoluyla, yargılamanın bitimine kadar (hüküm verilinceye kadar), iddiasını genişletebilir veya değiştirebilir. Mahkeme, bu halde yeni şekli ile iddiayı inceleyip bir karar verir. Aksi takdirde, davalı rıza göstermez ve davacı ıslah yoluna başvurmazsa, iddia eski durumu ile incelenip karara bağlanır. İnceleme konusu olmayan bu iddia, açılacak ayrı (yeni) bir davanın konusu olabilir.

Yasağın kapsamına girmeyen (yasağa tabi olmayan) durumlar da bulunmaktadır. Yani, bu durumlarda, davalının rızasına veya ıslah yoluna başvurulmasına gerek yoktur. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: 1) Talep edilenden başka bir şeye de hüküm verilebilen durumlar. 2) Kendiliğinden

⁶ Bkz. HUMK m. 185/2 ve m. 502 ve m. 511.

⁷ HUMK m. 482; **Kuru**-Usul C. II s. 1693 dn. 425; **Kuru/Arslan/Yılmaz** s. 491.

⁸ Bkz. **Yılmaz E.**, (medeni yargılama hukukunda) İslah, 1982, s. 183 vd; **Yılmaz E.**, Hukuk Davalarında Taraf Ehliyeti İle İlgili Bir İçtihadı Birleştirme Kararının Düşündürdükleri (Tarafta İslahla Değişiklik Yapılabilirliği Olanığı) (YD 1989/1-4, Özel Sayı s. 202-241); **Yılmaz-İdari Yargı** s. 15; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım** s. 123-127, s. 237; **Bilge/Önen** s. 466-471.

⁹ Bkz. bu konudaki Yargıtay kararları için: **Yılmaz-İslah** s. 209 vd.

¹⁰ Bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes** s. 324; **Kuru/Arslan/Yılmaz** s. 324-327; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım** s. 237-241; **Önen** s. 159-161; **Kuru-El Kitabı** 356; **Berkin** s. 609.

¹¹ HUMK m. 185/2 ve m. 186.

¹² HUMK m. 91, m. 93, m. 94, m. 95 ve m. 185/2.

(re'sen) araştırma ilkesinin uygulandığı davalar. 3) Dava açılmasından sonra doğan olaylar. 4) Hukuki sebeplerin değiştirilmesi. 5) Aynı bir dava sebebi oluşturacak özellikte olmayan (asıl vakıya zımnen dahil olan) vakıaların ileri sürülmesi. 6) Davacının sonradan ileri sürdüğü vakıanın, dava dilekçesinde bildirdiği vakıaların delili niteliğinde olması. 7) Talep sonucunun daraltılması. 8) Dava dilekçesindeki maddi hatanın düzeltilmesi.

B. Savunmayı Genişletme veya Değiştirme Yasağı

Davalı, cevap dilekçesi davacıya tebliğ edildikten sonra, onun rızası olmaksızın savunma sebeplerini genişletemez veya değiştiremez (HUMK m. 202, II)¹³. Davalı, cevap dilekçesi davacıya tebliğ edilmeden önce, ek bir dilekçe ile savunmasını genişletebilir. Bu husus yazılı yargılama usulü ve seri yargılama usulü için geçerlidir (HUMK m. 202, II, HUMK m. 502). Sözlü yargılama ve basit yargılama usulünde, bu yasağın başlangıcı, tarafların iddia ve savunmalarının ilk oturumda tutanağa kaydedildiği zamandır. Bundan sonra, davacının rızası gereklidir. Bu yasağın istisnaları, diğer yargılama usulleri için de, yazılı yargılama usulünde olduğu gibidir¹⁴.

Davalının süresinde verdiği cevap dilekçesindeki savunmasını genişletmesi veya değiştirmesi kural olarak yasaktır. Bu yasak, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının aksine, cevap dilekçesinin verilmesi ile değil; cevap dilekçesinin davacıya tebliğ edilmesi ile başlar (HUMK m. 202, II).

Savunmayı genişletme veya değiştirme yasağı kapsamına giren durumları şu şekilde belirtmek mümkündür: 1) Defiler. Def'i, mahkemece dikkate alınmaz, taraflarca ileri sürülmesi gerekir. Yani, taraflarca ileri sürülmedikçe, definin mahkemece kendiliğinden göz önüne alınması usule aykırıdır. 2) Vakıaların genişletilmesi veya değiştirilmesi. İtirazların ise yasak kapsamında olup olmadığı tartışmalıdır.

Doktrine göre, dava dosyasından anlaşılabilen itiraz sebeplerinin sonradan ileri sürülmesi, yasak kapsamında değildir. Buna karşılık, dava dosyasından anlaşılmayan itiraz sebeplerinin, davalı tarafından cevap süresi içinde verilen cevap dilekçesinde bildirilmemesi durumunda, bu itirazların sonradan ileri sürülmesi yasak kapsamındadır¹⁵. Dava dosyasına girmiş ve dava malzemeleri içinde yer alan itirazların, sonradan ileri sürülmesi, savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi değildir. Hakimin, dosya kapsamı içindeki itirazları, kendiliğinden dikkate alması gerekir. Dava dosyasından anlaşılmayan itirazların ve bunlara ilişkin vakıaların ileri sürülmesi, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi anlamındadır. Yargıtay kararları ise, bütün itiraz sebeplerinin bu yasak kapsamında olmadığı yönündedir¹⁶.

¹³ Bkz. Savunmayı genişletme ve değiştirme hakkında: **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım** s. 259-262; **Kuru/Arslan/Yılmaz** s. 343-348; **Kuru-El Kitabı** s. 381; **Pekcanitez/Atalay/Özekes** s. 350-352; **Bilge/Önen** s. 472-473.

¹⁴ HUMK m. 482 ve m. 511; **Kuru/Arslan/Yılmaz** s. 490, s. 806; **Kuru-Usul C. II** s. 1802.

¹⁵ **Kuru/Arslan/Yılmaz** s. 344; **Pekcanitez/Atalay/Özekes** s. 351-352; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım** s. 260; **Kuru-Usul** s. 1811 vd; karşı. **Berkin** s. 610.

¹⁶ Bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım** s. 254 dn. 23'de belirtilen kararlar ve s. 262; Ayrıca bu konuda bkz. **Kuru/Arslan/Yılmaz** s. 344; **Kuru-Usul** s. 1817.

İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı

Bu yasağın istisnaları ise şunlardır: 1) Davacının rızası. 2) İslah. 3) Dava konusunun devri (HUMK m. 186). 4) Davayı Kabul (HUMK m. 92).

Davacının rızası, açık veya zımni olabilir (HUMK m. 202, II). Davacı, savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesine rıza göstermezse, davalı cevap dilekçesini ıslah ederek (HUMK m. 83 vd), savunmasını genişletebilir veya değiştirebilir (HUMK m. 202, III).

Davalı, davacının rızası veya ıslah yolu ile yargılamanın bitimine kadar, savunmasını genişletebilir veya değiştirebilir. Bu durumda, mahkeme, davayı yeni şekli ile inceleyip karara bağlar. Davacının rızası yoksa ve davalı cevap dilekçesini de ıslah etmezse; mahkeme, davalının savunmasını genişletilmiş veya değiştirilmiş şekli ile değil, eski şekli ile inceleyip karara bağlar.

Davacının rızasına veya ıslah yoluna başvurulmasına gerek olmayan durumlar da mevcuttur. Yani, bu durumlar, yasak kapsamında değildir. Bunları şu şekilde belirtebiliriz: 1) Mahkemenin kendiliğinden incelemesi gereken durumlar. 2) Sonradan doğan savunma sebepleri. 3) Hukuki sebepler. 4) Cevap dilekçesindeki vakıaların delili özelliğindeki vakıalar. 5) Cevap dilekçesindeki vakıalara zımnen dahil olan vakıaların ileri sürülmesi.

Savunmayı genişletme veya değiştirmeye ilişkin yasak ve istisnalar, maddi hukuka ilişkin savunma vasıtaları içindir. İlk itirazlar, bu yasağın istisnaları içinde değildir. İlk itirazların, karşı taraf rıza gösterse bile, cevap süresi geçtikten veya cevap dilekçesi verildikten sonra ileri sürülmesi mümkün değildir.

II. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Yer Alan Düzenleme

HMK'da, bu konu m. 139, 141, 319 ve 428 olmak üzere farklı maddelerde düzenlenmiştir¹⁷. Bu maddeler, yazılı yargılama usulü (HMK m. 118 vd), basit yargılama usulü (HMK m. 316 vd) ve tahkime (HMK m. 407 vd) ilişkindir.

Bu maddelerde, konunun kavram olarak, farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir. HMK m. 139'da: "...iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği"; m. 141'da kenar başlık: "İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi" iken; metin içinde: "... iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler" ve "... iddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi" şekillerinde yer almıştır. Madde 319'da kenar başlık: "İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı" iken; metin içinde: "... iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı" ve "... savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı" şekillerinde yer almıştır. Madde 428'de: "... iddia veya savunmalarını değiştirebilir veya genişletebilirler" şeklindedir.

HMK'daki hükümleri; yazılı yargılama usulünde, basit yargılama usulünde ve tahkim yargılamasında olmak üzere aşağıdaki şekilde belirtmek mümkündür.

A. Yazılı Yargılama Usulünde

HMK'da, yazılı yargılama usulünde (HMK m. 118 vd) iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına ilişkin hükümler, HMK m. 139

¹⁷ Bu konuda bkz: **Pekcanıtez H./Atalay O./Özekes M.**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku, Ankara 2011 s. 360 vd.

ve m. 141'de yer almaktadır. Bu kurallar, basit yargılama usulünde mevcut olmayan hükümler dışında da uygulanır (HMK 332/1).

HMK'nun m. 139'un kenar başlığı, "ön inceleme duruşmasına davet"tir. Bu hükümde konu şu şekilde ele alınmıştır: "... çıkarılacak davetiyede, duruşma davetiyesine ve sonuçlarına ilişkin diğer hususlar yanında, taraflara sulh için gerekli hazırlığı yapmaları, duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda... diğer tarafın, onun muvafakati olmadan iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği ayrıca ihtar edilir". Bu maddeye ilişkin Hükümet Gerekçesinde ise şu ifadeler yer verilmiştir¹⁸: "... davette, oturuma sadece taraflardan biri gelirse, gelmeyen tarafın ... kendisinin muvafakati olmasa da diğer tarafın iddia ve savunmasını genişletip değiştirebileceği belirtilecektir ... Bu davete rağmen, gelmeyen taraf, davetiyede belirtilen sonuçlarla karşılaşacaktır".

HMK m. 141, kenar başlığı ve kapsamı ile birlikte inceleme konumuza ilişkindir. "İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi" başlıklı madde şu hükmü taşımaktadır: "(1) Taraflar, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe; ön inceleme aşamasında ise ancak karşı tarafın açık muvafakati ile iddia ve savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler. Ön inceleme duruşmasına taraflardan biri mazeretsiz olarak gelmezse, gelen taraf onun muvafakati aranmaksızın iddia veya savunmasını genişletebilir yahut değiştirebilir. Ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez. (2) İddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi konusunda ıslah ve karşı tarafın açık muvafakati hükümleri saklıdır". Bu maddeye ilişkin Hükümet Gerekçesinde ise konu oldukça kapsamlı ve değişik yönleriyle ele alınmıştır¹⁹.

¹⁸ HMK m. 139, m. 141, m. 319 ve m. 428 ile ilgili Hükümet Gerekçesi hakkında bkz. **Dinç M.**, Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Ankara 2011, s. 143, s. 145, s. 265, s. 351.

¹⁹ "Ön inceleme, yargılamanın önemli bir kesiti olarak, yargılamanın başında bazı hususların çözümlenmesine imkan tanımaktadır. Yargılama sürdürülecekse, ön inceleme oturumunda tutulan tutanak esas alınarak yargılama yürütülecektir. Bu sebeple, yargılama içerisinde iddia ve savunmaların genişletilip değiştirilmesinin nasıl olacağını da bu yeni düzenlemeyle bağlantılı olarak açıklığa kavuşturulması zorunludur. Madde bu soruya cevap oluşturmaktadır. / Birinci fıkra ile, tarafların karşılıklı dilekçelerini verdikleri aşamada, herhangi bir sınırlamaya tabi olmadan uyumsuzluğun genel çerçevesi içinde iddia ve savunmalarını değiştirebilecekleri kabul edilmiştir. Zira, daha uyumsuzluğun başında, karşı tarafın açıklamasını, iddia ve savunmasını tam olarak görmeden, sağlıklı ve tam bir iddia ve savunma örgüsü kurmak her zaman mümkün ve gerçekçi değildir. Karşı tarafın beyanına göre, daha önce ortaya konulmayan bir iddia veya savunmayı ileri sürmek zorunlu olabilir. Ayrıca, yeni düzenlemeyle ön inceleme aşamasında, uyumsuzluğun tam olarak tespit edilmesi de gereklidir. Bu hususlar, gözetilerek, tarafların, dilekçelerinde rahat, doğru ve sağlıklı bir iddia ve savunma bütünü oluşturmalarını, maddi ve hukuki nitelendirmeleri uyumsuzluğu çözecek doğrulukta ortaya koymalarını sağlamak amacıyla, dilekçelerin verilmesi aşamasında, yani yargılamanın ilk kesitinde, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı uygulanmayacaktır. Şüphesiz bu imkan, sadece cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi için söz konusudur. İkiser dilekçeden sonra, hangi ad altında olursa olsun verilecek dilekçeler, sınırlama ve yasak kapsamında kabul edilmelidir. / Yargılamanın ikinci kesiti olan, ön inceleme aşamasında ise, bu konuda değişik bir sınırlama getirilmiştir. Ön inceleme aşamasında, ancak karşı tara-

İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı

Bu hükümler çerçevesinde, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı konusunda şu hususlar belirtilebilir.

1. İddianın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı**a. Davanın Aşamalarında Yasağın Durumu**

Yazılı yargılama aşaması açısından, 1) Dilekçeler aşaması. 2) Ön inceleme aşaması ve 3) Sonraki aşamalar olmak üzere yasağın durumuna değinmekte fayda bulunmaktadır.

aa. Dilekçeler Aşaması

Dilekçeler aşaması, davada ilk aşamadır. Davacı, cevaba cevap dilekçe- siyle iddiasını serbestçe genişletebilir veya değiştirebilir. Davacı, cevaba cevap dilekçesini (HMK m. 136), mahkemeye verdikten sonra yasak başlar (HMK m. 141). Yani davacı, kural olarak, cevaba cevap dilekçesini verdikten sonra, HMK'da belirtilen istisnalar dışında, iddiasını genişletemez veya değiştiremez (HMK m. 141). Bu istisnalar ise, ön inceleme aşaması ve sonraki aşamalar için geçerlidir. Dilekçeler aşamasında, bir istisna bulunmamaktadır. Burada, iddia- nın genişletilmesi veya değiştirilmesi için bir kısıtlama yoktur.

Davacı, cevaba cevap dilekçesini mahkemeye verinceye kadar, vakıaları ve dava konusunu değiştirebilir. Taraf, ıslah ile değiştirilemez. Yani, HMK'daki mevcut düzenlemeler karşısında, aynı davanın üç unsurundan biri olan taraf değişikliğinin ıslah ile yapılamayacağı kanaatindeyiz. Bu konuda, HMK m. 124 çerçevesinde, tarafta iradi değişiklik mümkündür.

Bu yasağın başlangıcı, HUMK'tan farklı olarak, her iki taraf için eşittir. Yasağın başlangıcı, HMK m. 136 ve m. 141 uyarınca, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçelerinin mahkemeye verilmesi (ilgili defterlere kaydı) ile başlar.

fin açık muvafakati ile iddia veya savunmaların genişletilmesi yahut değiştirilmesi kabul edilmiştir. Zira, ön inceleme tahkikat için hazırlık aşamasıdır. / Bu sebeple, taraf iddia ve savunmaları açıkça belirli olmalıdır ki, uyumsuzluk noktaları tam tespit edilerek tahki- kat bunlara göre yürütülebilir. Tarafların herhangi bir sınırlamaya tabi olmadan, iddia ve savunmalarını genişletip değiştirmeleri, bu amacın gerçekleşmesini baştan engellemek demektir. Karşı tarafın muvafakati varsa, taraf iddia ve savunmasını değiştirip genişle- tebilir. / Ön inceleme oturumunun yargılama bakımından önemi sebebiyle, tarafların bu oturuma mümkün olduğunca katılmasını sağlamak gereklidir. Bunun için de, gelen tarafı ödüllendirecek, mazereti olmadan gelmeyen tarafı cezalandıracak bir yol izlenmesi zor- runludur. Yargılamanın sağlıklı yürütülmesi ve amacı, tarafların keyfi ve kötüniyetli dav- ralarına feda edilmemelidir. Dürüstlük ilkesi de bunu gerektirir. Bu sebeple, her iki taraf da ön inceleme oturumuna gelirse, ancak karşı tarafın muvafakati ile genişletme söz konusu iken; taraflardan biri mazeretsiz gelmez, diğeri gelirse, gelen taraf, karşı ta- rafın muvafakatine gerek olmadan iddia ve savunmasını genişletip değiştirebilecektir. Bunun en önemli sonucu, uyumsuzluk noktalarının tespit edildiği ön inceleme oturu- munda, gelen tarafın daha avantajlı bir konuma sahip olmasıdır. Bundan sonra yürütü- lecek tartışmada, gelen taraf kendini daha sağlam bir noktaya yerleştirerek hakkını ararken, karşı taraf daha zayıf konuma gelebilecektir. / Islah, iddia ve savunmanın ge- nişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağının istisnası olduğundan, ikinci fıkrada yapılan düzenleme ile iddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi konusunda ıslah hükümleri saklı tutulmuştur. Yani, ıslahla iddia ve savunma genişletilip değiştirilebilir. Islaha baş- vurulması, belirli şartlara bağlı olduğundan, taraf bu yola başvurmak istiyorsa bu şart- ları yerine getirmek zorunda kalacaktır”.

bb. Ön İnceleme Aşaması

Ön inceleme aşaması, davada ikinci aşamasıdır. Ön inceleme aşamasında, meşruhatlı davetiye gerekir (HMK m. 139; Teb. K. m. 9/4). Bu davetiyede, diğer tarafın, onun rızası olmadan iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirilebileceği ayrıca ihtar edilmelidir. Bu şekilde ihtar olmadan gönderilen davetiye, meşruhatlı davetiye değildir. Karşı taraf mazeretsiz gelmese bile, açık rıza aranmadan yapılan iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi usule aykırıdır ve geçersizdir.

Ön inceleme aşamasında, davalı da duruşmaya gelmişse; davacı, ancak karşı tarafın açık rızası ile, iddiasını genişletebilir veya değiştirebilir. HUMK'tan farklı olarak, HMK'da zımnı rıza yeterli değildir. Karşı tarafın açık rızası yoksa, ıslah yoluna gidilebilir (HMK m. 176 vd).

Bu aşamada, dilekçeler aşamasında olduğu gibi, kural olarak, serbestçe genişletme veya değiştirme mümkün değildir. Ancak, davalı ön inceleme duruşmasına, meşruhatlı davetiyedeki ihtara rağmen; mazeretsiz olarak gelmezse, davacı iddiasını, davalının açık rızası olmaksızın veya ıslah yoluna gidilmeksizin, serbestçe genişletebilir veya değiştirebilir. Ön inceleme aşamasından sonra, belirtilen istisnalar dışında, bu yasak tamamen başlar (HMK m. 141).

cc. Sonraki Aşamalar

Bu aşamalar, ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonraki aşamalarıdır. Bunlar tahkikat (HMK m. 143 vd) ve sözlü yargılama (HMK m. 184 vd) ve hükmün bozulmasından sonraki aşamalarıdır. Hükmün bozulmasından sonraki aşama da, yargılamanın devamı olduğu için, yasak bu aşamayı da içerir.

Bu aşamalarda, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasaktır (HMK m. 141/1). Yasak konusunda HMK'da, ıslah ve karşı tarafın açık rızasına ilişkin hükümler istisna kabul edilmiştir (HMK m. 141/2). HMK dışında başka istisnalar da mümkündür.

b. Zamanı ve Şekli

Davacı, yargılama bitinceye kadar, şartları varsa, dilekçeler (ikinci dilekçeler), ön inceleme ve sonraki aşamalarda iddiasını genişletebilir veya değiştirebilir.

İddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi, yazılı veya sözlü olabilir. Yazılı olanlar, dosyaya konur. Sözlü yapılanlar tutanağa yazılır, ilgili imzalar atılır ve tutanak dava dosyasına konulur (HMK m. 154-156). Verilen bir dilekçe ile (yazılı olarak) veya duruşmada sözlü olarak veya keşif sırasında da (yazılı veya sözlü olarak), davacı iddiasını genişletebilir veya değiştirebilir. İleri sürülen husus, yasak kapsamında değilse veya yasağın istisnalarından birini oluşturuyorsa, bu yeni şekliyle iddia incelenip karara bağlanır.

c. Yasağın Kapsamı

Dava konusunu veya vakıaları genişletmek veya değiştirmek, iddiayı genişletme veya değiştirme olup, yasak kapsamı içindedir. Davacının, dava ve cevaba cevap dilekçelerinde gösterdiği vakıaları değiştirmesi veya mevcut vakı-

İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı

alara yeni bir vakıa eklemesi bu yasağın ihlal edilmesidir. Dava konusunu genişletmek veya değiştirmek ise 1) Dava konusunun artırılması ve 2) Dava konusuna, yeni bir talebin eklenmesi olmak üzere iki şekilde olur.

Davacı, davadaki talebini, ön inceleme aşamasından sonra genişletir veya değiştirirse, bu durum da, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının ihlali niteliğindedir. Dava ve cevaba cevap dilekçelerinde talep edilmeyen, hakkında karar verilmesi davacının talebine bağlı olan ve mahkemenin kendiliğinden dikkate alamayacağı diğer talepler de yasak kapsamı içindedir.

Yasağın kapsamına girmeyen durumlar da bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: 1) Davacının cevaba cevap dilekçesi vermesinden sonra ortaya çıkan vakıaların ileri sürülmesi. 2) Talebin daraltılması. 3) Hukuki sebeplerin değiştirilmesi. 4) Davacının, mevcut vakıanın kapsamına dahil olan bir vakıa ileri sürmesi. 5) Mahkeme tarafından, talep edilenden de başka bir şeye hüküm verilebilen durumlar. 6) Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalar. 7) Mevcut vakıaların delili özelliğindeki vakıaların gösterilmesi.

d. Yasağın İstisnaları

Yasağın istisnaları ise şunlardır: 1) Davalının Açık Rızası. 2) Tarafta İradi Değişiklik. 3) İslah. 4) Davadan Feragat. 5) Dava Konusunun Devri.

aa. Davalının Açık Rızası

Bu yasağın geçerli olduğu durumlarda, davalı bu yasağa açık bir şekilde rıza gösterirse, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi mümkündür (HMK m. 141/2). Açık rıza, meşruhatlı davetiyeye rağmen ön inceleme aşamasına davalının gelmesinde de aranacaktır. Tahkikat ve sözlü yargılama aşamasında da kural olarak, açık rıza aranacaktır. Davalının rızası, açık olmalıdır. Zımni rıza, HUMK'nun aksine geçerli değildir. Açık rızanın olup olmadığı hakim tarafından, davalıya sorulmasına ve bu hususların tutanağa kaydedilmesine bağlıdır (HMK m. 154-156). Açık rıza olmadan yasağa izin verilmesi usule aykırıdır. Açık rıza halinde, dava yeni şekliyle incelenir ve davalı yeni şekle göre, bütün savunma imkanlarından yararlanabilir. Açık rıza gösterilmezse, davacı tarafından ileri sürülen yeni vakıa veya dava konusu incelenemez. Dava, eski şekliyle incelenir ve bir karar verilir.

bb. Tarafta İradi Değişiklik

Görülmekte olan bir davada, taraf değişikliği için, karşı tarafın açık rızası gerekir (HMK m. 124/1). Davacı, davalının açık rızası ile, görülmekte olan davanın davalısından bir başka kişiye davayı yöneltip, yeni davalıya karşı devam edebilir. Hakimin, davalıya, açık rızasının olup olmadığını sorması gerekir. Davalı, iradi taraf değişikliğine açıkça rıza göstermezse; hakimin, istisnalar dışında, taraf değişikliğine izin vermesi mümkün değildir (HMK m. 124/2,3,4). İslah yolu ile, davada taraf değişikliği mümkün değildir. Ancak, HMK m. 124 uyarınca, karşı tarafın açık rızası ile iradi taraf değişikliği yapılabilir.

cc. İslah

Davah, iddianın genişletilmesine veya değiştirilmesine açık rıza göstermezse, davacının ıslah yoluna başvurması mümkündür (HMK m. 141/2). Davacı, tahkikat aşamasının bitmesine kadar, yazılı veya sözlü olarak ıslah yoluna başvurarak, vakıalar ve dava konusu hakkında yaptığı usuli yanlışlarını (hatalarını) düzeltebilir (HMK m. 176 vd). Davacı, ıslaha başvurduğunda o tarihe kadar yargılama giderleri ile, davalının uğrayabileceği zararların karşılanması amacıyla hakimın belirleyeceği teminatı da bir hafta içinde mahkeme veznesine yatırmalıdır. Aksi halde, ıslah yapılmamış sayılır (HMK m. 178/1). İslah yolu ile, aynı davanın unsurlarından ikisi hakkında, genişletme veya değiştirme mümkündür. Bunlar, vakıalar ve dava konusu hakkında olur. Bu haldeki yapılan genişletme veya değiştirme usule aykırı değildir²⁰. Aynı davanın üçüncü unsuru olan, tarafların ıslah ile değiştirilmesi mümkün değildir. HMK'ya göre, ıslah yolu ile taraf değişikliği mümkün gözükmemektedir. Taraf değişikliği, ancak HMK m. 124 çerçevesinde mümkün olacaktır.

dd. Davadan Feragat

Davadan feragat, davanın üç unsurundan biri olan dava konusundan (talep sonucundan) tamamen veya kısmen davacının vazgeçmesidir. Davalının ve mahkemenin rızasına gerek yoktur (HMK m. 307, m. 309). Feragat, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının istisnasıdır. Karşı tarafın açık rızasına ve ıslaha gerek olmadan, dava konusu kısmen veya tamamen sona ermektedir. Bu hak, davacıya kanun tarafından verilmektedir.

ee. Dava Konusunun Devri

Davalının, dava açılmasından sonra, dava konusunu üçüncü bir kişiye devretmesi durumunda, davacı seçimine göre, isterse devreden tarafla olan davadan vazgeçerek, devralana karşı davaya devam edebilir veya dilerse davasını, devreden taraf hakkındaki tazminat davasına çevirebilir (HMK m. 125). Bu durumda, davacı davalı tarafı veya dava konusunu, davalı tarafın açık rızasına veya ıslaha başvurmaya gerek olmadan; kanundan dolayı seçimlik haklarına dayanarak değiştirebilmektedir.

2. Savunmayı Genişletme veya Değiştirme Yasağı

Savunmayı genişletme veya değiştirme yasağı, ikinci cevap dilekçesinin verilmesi ile başlar (HMK m. 136 ve m. 141). Bu yasağın başlangıcı, davacı ve davalı açısından ikinci dilekçelerin (cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesinin) mahkemeye verilmesidir. Yasağın başlangıç anı, davacı ve davalı açısından eşittir. HUMK'tan farklı olarak, davacıya tebliğ edilme şartı bulunmamaktadır (HUMK m. 202, II; HMK m. 141).

Savunma olarak ileri sürülen vakıalar, defiler, dava dosyasından anlaşılmayan itirazlar bu yasağın kapsamı içindedir. Davalının cevap ve ikinci cevap dilekçelerinde belirttiği vakıaları değiştirmesi veya mevcut vakıalara yeni

²⁰ Akcan R., Usul Kurallarına Aykırılığa Dayanan Temyiz nedenleri, Ankara 1999, s. 196-197.

İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı

bir vakıa eklenmesi yasak kapsamına girer. Usulüne uygun olarak delil ileri sürülürken, yeni vakıaların ileri sürülmesi, yasağın ihlalidir. İlk itirazların, mutlaka cevap dilekçesi ile ileri sürülmesi gerekir, sonradan ileri sürülemezler ve ileri sürülse dahi dinlenmezler (HMK m. 117). Davalı, kural olarak, kanunda belirtilen bazı istisnalar dışında bu yasağı aşamaz (HMK m. 141).

a. Davanın Aşamalarında Yasağın Durumu

Davanın aşamalarına göre, bu yasakla ilgili durum değişmektedir. Dilekçeler aşamasında, davalı, ikinci cevap dilekçesiyle savunmasını serbestçe genişletebilir veya değiştirebilir (HMK m. 141). Karşı tarafın açık rızasına veya ıslaha gerek yoktur. Ön inceleme aşamasında, davacının mazeretsiz duruşmaya gelmemesi durumunda, davalı savunmasını, davacının rızasına gerek olmaksızın serbestçe genişletebilir veya değiştirebilir. Fakat bunun için, gerekli ihtarin meşruhatlı davetiyede belirtilmesi gerekir (HMK m. 139; Teb. K. m. 9/4). Meşruhatlı davetiyedeki ihtara rağmen, davacı mazeretsiz olarak duruşmaya gelmezse, davalı davacının açık rızasına gerek olmaksızın, savunmasını genişletebilir veya değiştirebilir (HMK m. 139, m. 141). Ön inceleme aşamasının bitmesinden sonra, savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasaktır (HMK m. 141). Yani, tahkikat ve sözlü yargılama aşamasında, kural olarak savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi mümkün değildir. Bu yasağın aşılması, HMK m. 141/2 uyarınca, karşı tarafın açık rızası ve ıslah yolu ile mümkündür. Ayrıca, bu kanundaki istisnalara, davayı kabulü de eklemek gerekir.

b. Zamanı ve Şekli

Davalı, dilekçeler, ön inceleme ve sonraki aşamalarda, şartları varsa yargılama bitinceye kadar savunmasını genişletebilir veya değiştirebilir (HMK m. 139, m. 141). Davalı ve davacı, usulüne uygun olarak, savunmalarını davanın başından sonuna kadar değiştirebilirler. Zaman yönünden her ikisi de eşitlik içindedir.

Davanın her aşamasında, kanunda kabul edilen usuller çerçevesinde, davalı, yazılı veya sözlü olarak savunmasını genişletebilir veya değiştirebilir. Bu, mahkemeye verilecek bir dilekçe veya duruşma veya keşif sırasında sözlü veya yazılı olarak yapılabilir. Yapılan bu işlemlerin ve imzaların tutanakta yer alması usule uygun olacaktır (HMK m. 154-156).

c. Yasağın Kapsamı

Savunmayı genişletme veya değiştirme yasağı kapsamına giren durumları şu şekilde belirtmek mümkündür: 1) Def'iler. 2) Vakıaların genişletilmesi veya değiştirilmesi. İtirazların ise yasak kapsamında olup olmadığı tartışmalıdır²¹.

Yasağın kapsamına girmeyen durumlar da bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: 1) İkinci cevap dilekçesinin verilmesinden sonra ortaya çıkan savunma sebepleri. 2) Mahkemece, talepten başka bir şeye de hüküm verilebilen durumlar. 3) Hukuki sebeplerin değiştirilmesi. 4) Kendili-

²¹ Bkz, ayrıca: Yukarı sayfa I-B kısmına ve oradaki doktrin ve Yargıtay kararlarındaki tartışmalara.

ğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalar. 5) Mevcut vakianın kapsamına giren bir vakıa ileri sürülmesi. 6) Savunmanın daraltılması. 7) Mevcut vakıaların delili özelliğindeki vakıalar.

d. Yasağın İstisnaları

Yasağın istisnaları ise şunlardır: 1) Davacının açık rızası. 2) Islah. 3) Davayı kabul.

Dava konusunun devri HUMK'ya göre istisna iken (HUMK m. 202); şimdi istisna olmaktan çıkmıştır. Çünkü, davacı, dava konusunu devrederse, yeni devralan kişi, davacı olarak davaya devam eder (HMK m. 125/2). Kanundan dolayı taraf değişmektedir. Davalının, HUMK m. 186'da kabul edilen, iki seçenektan birini seçme hakkı yoktur. Davalının iradesi dikkate alınmadan, dava eski davalı ile yeni devralan kişi arasında devam edecektir. Bu taraf değişikliği, davalının açık rızası aranmadan veya ıslaha gerek olmadan kanundan dolayı olmaktadır. Fakat, bu taraf değişikliği, HUMK m. 186'nın aksine, davalının iradesi ve seçimlik hakları kabul edilmeyerek olmaktadır. Dava konusunun devrini, davalı açısından savunmayı genişletme veya değiştirme yasağının istisnası olarak görmemek gerekir. Fakat bu durumda, menfaatlerinin korunması amacıyla davalı, yeni davacıya karşı şahsi savunmalarını ileri sürebilmelidir.

Tarafta iradi değişiklik (HMK m. 124), sadece davacı tarafından davalının değiştirilmesi olduğundan, bu husus davalı yönünden savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının istisnası değildir.

aa. Davacının Açık Rızası

Yasağın geçerli olduğu durumlarda, davacı, yasağın değiştirilmesine açık rıza gösterirse, savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi mümkündür (HMK m. 141/2). Ön inceleme aşamasında, meşruhatlı davetiyede ihtarın mevcut olmasına rağmen; davacı mazeretsiz gelmemiş ise, açık rızaya gerek olmadan, yasak aşılabılır. Meşruhatlı davetiye üzerine, davacı duruşmaya gelmişse, açık rıza aranacaktır (HMK m. 139, m. 141). Açık rıza verilmezse, ıslah yolu mümkündür (HMK m. 176 vd).

Rıza açık olmalıdır. Bu rızanın tutanağa geçirilmesi ve ilgili imzaların alınması gerekir (HMK m. 154-156). Zımnî rıza geçerli değildir. Açık rıza durumunda, mahkeme davayı yeni şekli ile; açık rıza yok ise, eski şekli ile inceler ve bir karar verir.

bb. Islah

Davacının açık rızası yoksa, davalı ıslah yoluna başvurabilir ve böylece savunmasını genişletebilir veya değiştirebilir (HMK m. 141/2 ve m. 176 vd). Islahın, Kanunda öngörülen usul kuralları doğrultusunda yapılması gerekir. Örneğin, bazı yargılama giderlerinin ödenmesi ve mahkemece takdir edilen teminatın kesin süre içinde mahkeme veznesine yatırılması gerekir (HMK m. 178).

cc. Davayı Kabul

Davanın kısmen veya tamamen kabulü de, bu yasağın istisnalarından biridir. Bu halde, davacının açık rızasına gerek olmadan ve ıslah yoluna başvurmadan, dava konusu, davalının kısmen veya tamamen kabulüne göre sona ermektedir (HMK m. 308, m. 309).

B. Basit Yargılama Usulünde

Basit yargılama usulünde (HMK m. 316 vd), iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi konusu, HMK m. 319'da düzenlenmiştir. "İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı" başlıklı maddede şu hüküm yer almaktadır: "(1) İddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava açılmasıyla; savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlar".

Madde 319 ile ilgili olarak Hükümet Gerekçesinde şu hususlara yer verilmiştir: "Yazılı yargılama usulünde, iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağıyla ilgili farklı aşamalar ve ihtimaller dikkate alınmıştır. Basit yargılama usulünde ise, bu usulün gereği olarak yasak, davacı bakımından davanın açılmasıyla, davalı bakımından cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesi ile başlatılmıştır. Bu sebeple, basit yargılama usulüne tabi dava ve işlerde taraflar daha dikkatli davranmalı, talep ve savunmaları konusunda daha titiz olmalıdırlar. Bununla birlikte iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının istisnaları burada da aynen geçerli olacaktır".

Basit yargılama usulünde, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı, dava açılması ve cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesi ile başlar (HMK m. 319). Bu yönüyle, yasağın başlangıç anı yazılı ve basit yargılama usulünde farklıdır. Yazılı yargılama usulünde bu yasak, daha sonra, ikinci dilekçelerin verilmesinden sonra başlamaktadır (HMK m. 141). Basit yargılama usulünde ise, ilk dilekçelerin verilmesi üzerine başlamaktadır. Yani dava ve cevap dilekçesinin verilmesi ile bu yasak başlar. Basit yargılama aşamasında, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi verilemez (HMK m. 319). Basit yargılama aşamasında, davacı ve davalı açısından yasağın başlama anı, eşittir. Davacı için, dava dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle; davalı için cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle; yani, bu dilekçelerin ilgili defterlere kaydı ile yasak başlar.

Diğer kanunlarda, sözlü veya seri yargılama usulüne atfı yapılan durumlarda, HMK'nın basit yargılama usulü ile ilgili hükümleri uygulanır (HMK m. 447). Bu nedenle, ilgili kanunlarda seri ve sözlü yargılama usulünün uygulanacağı durumlarda, artık HMK'daki basit yargılama usulleri uygulanacağından; iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi konusunda, HMK m. 319 uygulanacaktır.

İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı, basit yargılama için tek bir maddede düzenlenmiştir. HMK m. 319'da belirtilen hususlar dışında; HMK m. 322/1, yazılı yargılama usulüne atfı yaptığı için, yazılı yargılama usulünde geçerli olan hususlar, basit yargılama usulünde de geçerlidir.

C. Tahkim Yargılamasında

HMK m. 428'de, tahkim yargılaması sırasında iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı düzenlenmiştir. Maddenin konumuzla ilgili üçüncü fıkrası şu şekildedir: "(3) Taraflar, aksini kararlaştırmış olmadıkça, tahkim yargılaması sırasında iddia ve savunmalarını değiştirebilir veya genişletebilirler. Ancak, hakem veya hakem kurulu, bu işlemin gecikerek yapılmış olduğunu veya diğer taraf için haksız bir şekilde büyük zorluk yarattığını ve diğer durum ve koşulları dikkate alarak, böyle bir değişiklik veya genişletmeye izin vermeyebilir. İddia veya savunma tahkim sözleşmesinin kapsamı dışına çıkacak şekilde değiştirilemez veya genişletilemez".

Bu maddeye ilişkin Hükümet Gerekçesinde ise şu ifadeler yer verilmiştir: "Üçüncü fıkra ise, aksi kararlaştırılmakla birlikte, tahkim yargılaması sırasında tarafların iddia veya savunmalarını değiştirip genişletebilecekleri kural olarak benimsenmiştir. Ancak hakem veya hakem kuruluna, iddia ve savunmanın genişletilmesine izin verilmesi konusunda bir takdir hakkı verilmiştir. Hakem veya hakem kurulu, özellikle tahkim yargılamasını uzatmaya yönelik kötüniyetli genişletme taleplerine izin vermemelidir".

Tahkim yargılaması devam ederken, taraflarca aksi kararlaştırılmamış durumlarda, her iki taraf iddia ve savunmalarını kural olarak genişletebilir veya değiştirebilir. Bu kuralın istisnasını, hakem veya hakem kurulunun kanunda belirtilen bazı gerekçelerle genişletme veya değişikliğe izin vermemesi oluşturur. Kanunda belirtilen gerekçeler ise, işlemin zamanında yapılmaması, karşı taraf için haksız olarak çok büyük bir güçlük oluşturması ve diğer durumlardır. Ayrıca, tahkim sözleşmesinin kapsamı dışına çıkılarak, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi de mümkün değildir (HMK m. 428).

III. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda Yer Alan Düzenleme

İdari yargıda iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının hukuki dayanağını, İYUK m. 16/4 oluşturmaktadır. Fıkra, "taraflar, sürenin geçmesinden sonra verecekleri savunmalara veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edemezler" hükmünü taşımaktadır. İdari yargıda, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının kaynağı olarak kabul edilen, İYUK m. 16/4, yargılamanın amacı olan adalete (maddi gerçeğe) varma çerçevesinde yapılmalıdır. İdari yargı organları yargılama kurallarını tatbik ederken, katı bir şekilciliğe girmemelidir. Davacı, idare aleyhine açtığı bir davada; vakıalar ve dava konusu hakkındaki yanlışlarını ve eksikliğini değiştirebilmeli veya tamamlayabilmelidir. İlgili maddenin taraf menfaatlerine uygun yorumlanması ve bu konuda kanunda gerekli değişikliklerin yapılması uygun olacaktır²².

İdari yargıda, davalının gösterilmesinin veya yanlış gösterilmesinin bir önemi yoktur. Dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliği görevi mahkemeye aittir (İYUK m. 15/1-c). Davacı da dava dilekçesinde davalıyı yanlış gösterse bile, sonradan herhangi bir yasakla karşılaşmaksızın, davalıyı değiştirebilir. Bu nedenle, taraf unsuru yönünden, iddianın değiştirilmesi yasağı uygulanmayacaktır.

²² Yılmaz-İdari Yargı s. 21, s. 24, s. 29.

İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı

İdari yargıda yasak, dava açma süresinin sona ermesi ile başlamaktadır. O halde idari yargıda dava açma süresi sona ermeden²³, davacı iddiasını genişletebilir veya değiştirebilir²⁴. Nitekim *Danıştay*'a göre, "Kararın, davacının yasal faiz istemine yönelik kısmına gelince; mahkemece, davacının dava dilekçesinde yasal faiz isteminde bulunmaması nedeniyle dilekçedeki istemleri ile bağlı olması ve bu isteminin sonradan genişletilemeyeceği ve ek talepte bulunulmayacağı gerekçesiyle faiz istemi yerinde görülmemeyerek bu hususta hüküm kurulmamış ise de; davacının iş akdinin feshine ilişkin işlemin iptaline dair kararın 13.12.1999 tarihinde tebliği üzerine 29.12.1999 tarihli dilekçesiyle, iptal kararının uygulanması ve açıkta kaldığı sürede ödenmeyen aylık ve ikramiye vesair ücretlerinin ödenmesi istemiyle idareye yaptığı başvurusunun 4.1.2000 günlü işlemle reddi üzerine 2.2.2000 tarihinde açtığı davada, dava dilekçesinde görevden alındığı döneme ilişkin aylık vesair ücretlerinin ödenmesine karar verilmesini istediği, bilahare söz konusu ücretlerinin yasal faizi ile birlikte ödenmesi istemiyle 9.2.2000 tarihinde kayda geçen ek dilekçeyle istemde bulunduğu anlaşılması olup, *yasal faizin 60 günlük dava açma süresi içinde mahkeme kaydına geçen dilekçeyle talep edilmiş olması karşısında, söz konusu talebin davaya genişletme olarak kabulü mümkün olmadığından yasal faiz istemi konusunda hüküm kurulmamasına ilişkin kısmı yönünden idare mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir*"²⁵.

Buna karşılık *Danıştay*'ın, dava açma süresi içinde davacı tarafından verilen ikinci dilekçeleri de davanın genişletilmesi yasağı kapsamında gören ve bu dilekçede yer alan taleplerin incelenmemesine ilişkin eski tarihli bir kararı da mevcuttur²⁶: "... *dava bidayette yalnızca işe son verme isteminin iptali istemiyle açıldığı, dava açma süresi içinde dahi olsa verilen ikinci bir dilekçe dahi olsa verilen ikinci bir dilekçe ile taleplerin kapsamının genişletilmesi, idari davalarda tevsii caiz olmaması sebebiyle mümkün bulunmaması nedeniyle 30/11/1967 tarihli dilekçeye konu talepler incelenmeksizin ilk dilekçedeki talep veçhiyle esasın incelenmesine geçildi*". Bu karar ile *Danıştay*, idari yargıda davanın genişletilmesini mutlak bir yasak şeklinde kabul etmiştir.

Danıştay'ın, dava açma süresine vurgu yapılmaksızın, davacı tarafından verilen ikinci dilekçeleri davanın genişletilmesi yasağı kapsamında gören kararları da mevcuttur. Bu kararlar daha ziyade bir idari işlemin iptali istemiyle açılan davalarda daha sonra davacı tarafından verilen ikinci bir dilekçe ile tazminat isteminde bulunulması hakkındadır²⁷.

²³ "Temyiz isteminden vazgeçilmesine ilişkin hiçbir işlem yapılmamış olması, kamu düzenini ilgilendiren bir husus olması nedeniyle resen gözönüne alınabileceğinden, 90 günlük dava açma süresi geçirildikten sonra davacı vekilince verilen ek dilekçeyi davanın tevsiî anlamında kabul etmemek gerekmektedir". D13D, E. 1976/1061, K. 1976/3605, KT. 21.12.1976, DD, 1977, sy. 26-27, s. 610.

²⁴ **Yılmaz**-İdari Yargı s. 15-16, s. 18.

²⁵ D12D, E. 2002/2239, K. 2005/169, KT. 02.02.2005, DD, 2005, sy. 110, s. 351-353.

²⁶ DDDK, E. 1969/192, K. 1969/843, KT. 28.01.1969, DKD, 1970, sy. 135-138, s. 66.

²⁷ D6D, E. 1946/1884, K. 1946/310, KT. 07.10.1946, DKD, Aralık 1946, sy. 34, s. 172-173. **Aynı yönde bkz.** D5D, E. 1954/1350, K. 1955/1336, KT. 02.06.1955, DKD, 1958, sy. 70, s. 117-118; D5D, E. 1982/3012, K. 1986/363, KT. 24.03.1986, DD, 1987, sy. 64-65, s. 183-184; D10D, E. 1985/1362, K. 1987/534, KT. 16.03.1987, DD,

Dava açma süresi sona erdikten sonra verilen dilekçeler ile iddia genişletilemez²⁸: “Davacı, dava dilekçesinde belediye encümeni kararının sadece yıkıma ilişkin bölümünün iptalini; *dava açma süresinden sonra verdiği dilekçesinde ise*, aynı olay nedeniyle uygulanan para cezasına karşı ... Sulh Ceza Mahkemesine itiraz ettiğini ve anılan mahkemenin görevsizlik kararı verdiği belirterek yıkım işlemine karşı açılan bu davada para cezası yönünden de karar verilmesini istemiş bulunmaktadır. / Sulh ceza mahkemesinin görev yönünden ret kararı üzerine 2577 sayılı Yasanın 9. maddesi uyarınca idare mahkemesi başkanlığına hitaplı bir dava dilekçesi ile ayrı bir dava açılması gerektiğinden, bu haliyle davanın genişletilmesi kapsamında olan para cezasına ilişkin istemin incelenme olanağı bulunmamaktadır”.

İstikrar kazanmış *Danıştay* içtihatları, dava açma süresi geçtiğinden savunmaya cevap dilekçeleri ile²⁹, ek dilekçeler ile³⁰ veya dilekçe ret kararı üzerine yenilenen dilekçeler ile ilk dilekçede yer alan iddiaların genişletilmesinin mümkün olmadığı yönündedir. Yani davacılar ilk dava dilekçelerinde yer alan istekleri ile bağlıdır ve bunun dışında yeni bir istekte bulunamazlar. Yeni istek, dilekçe red kararı üzerine incelenmesi mümkün olmayan yeni bir dava niteliğindedir. Bu durum, ilk dava dilekçesinde yer alan isteme, yenileme dilekçesi ile yeni isteklerin ilave edilmesi³¹ şeklinde olabileceği gibi dava konusunun

1988, sy. 68-69, s. 645-649; D8D, E. 2000/746, K. 2000/7644, KT. 16.11.2000, DD, 2003, sy. 105, s. 442-445; D6D, E. 1981/318, K. 1984/3081, KT. 21.11.1984, DBB; D10D, E. 2004/6209, K. 2004/5912, KT. 06.07.2004, DBB; D12D, E. 1970/939, K. 1971/140, KT. 25.01.1971, Danıştay Onikinci Daire Kararları, Birinci Kitap, c. I, Ankara 1976, s. 352; D12D, E. 1965/3309, K. 1966/2659, KT. 28.09.1966, Danıştay Onikinci Daire Kararları, Birinci Kitap, c. II, Ankara 1976, s. 287.

²⁸ D6D, E. 2002/5869, K. 2003/3727, KT. 13.06.2003, DBB. **Aynı yönde bkz.** D10D, E. 1965/875, K. 1965/1190, KT. Yok, Danıştay Onuncu Daire Kararları, Ankara 1972, s. 98.

²⁹ D5D, E. 2009/973, K. 2009/1073, KT. 09.03.2009, DD, 2009, sy. 122, s. 286-287; D3D, E. 1996/5654, K. 1997/4438, KT. 10.12.1997, DBB; D10D, E. 1993/1403, K. 1994/5633, KT. 10.11.1994, DD, 1996, sy. 90, s. 1043-1047.

³⁰ D3D, E. 1994/1380, K. 1994/3772, KT. 17.11.1994, DBB; D5D, E. 1979/1277, K. 1984/2737, KT. 13.06.1984, DBB; D6D, E. 1981/318, K. 1984/3081, KT. 21.11.1984, DBB; D8D, E. 1981/1666, K. 1983/301, KT. 28.02.1983, DD, 1984, sy. 52-53, s. 364-365; D8D, E. 1989/309, K. 1990/655, KT. 05.06.1990, DD, 1991, sy. 81, s. 259-262; D5D, E. 1998/126, K. 1999/2202, KT. 23.06.1999, DD, 2000, sy. 101, s. 385-394 ve DD, 2000, sy. 102, s. 302-311; D8D, E. 2000/746, K. 2000/7644, KT. 16.11.2000, DD, 2003, sy. 105, s. 442-445. Aksi yönde bkz. D10D, E. 1989/307, K. 1989/523, KT. 08.03.1989, DD, 1990, sy. 76-77, s. 761-763; D6D, E. 1969/1055, K. 1970/1492, KT. 04.06.1970, DD, 1971, sy. 2, s. 202-203.

³¹ “... dilekçedeki noksanlık giderilerek açılan dava; dilekçe ret kararına konu olan ve yönetmeliğin 13, 18 ve 19. maddelerinin iptali istemiyle sınırlı bulunan davanın yenilenmesi olup, yenilenen bu davada, aynı yönetmeliğin ayrıca 7. ve geçici 1. maddelerinin de iptalinin istenmesi, davanın genişletilmesi mahiyetinde olduğundan ve idari yardımda davanın genişletilmesi mümkün bulunmadığından; yönetmeliğin 7. ve geçici 1. maddelerinin iptali istemi hakkında karar verilmesine gerek bulunmamaktadır. Dolayısıyla, dava Kayak Öğretmenleri Yönetmeliğinin 13, 18 ve 19. maddelerinin iptali istemiyle sınırlı kalmaktadır”. D10D, E. 1988/2254, K. 1989/2180, KT. 21.11.1989, DD, 1990, sy. 78-79, s. 468-472. **Aynı yönde bkz.** D11D, E. 1976/130, K. 1977/3794, KT.

İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı

değiştirilmesi³² şeklinde de olabilir. Buna karşılık *Danıştay*, dilekçe ret kararı üzerine yenilenen dilekçede ilk dilekçede yer alan taleplerin açılımı yer alıyorsa bunu davanın genişletilmesi yasağı kapsamında görmemektedir³³: “Yenilenen dava dilekçesindeki davacı talepleri, tamamen ilk dilekçe red kararında da sözü edilen özlük hakları kapsamı içinde yer alan hususlar olup, bunların teker teker sayılmasını davanın genişletilmesi mahiyetinde kabul etmeye olanak bulunmamaktadır. / Kaldı ki; iptal kararlarının uygulanması halinde, dava konusu işlemin tesisinden itibaren davacıya açıkta kaldığı süredeki bütün maaş ve sair özlük haklarının iadesi mümkün olacaktır”.

Adli yargıda açılan tam yargı davalarının “görev yönünden reddi” üzerine bu davaların, süresi içerisinde ancak tazminat miktarı değiştirilerek idari yargıda açılmaları halinde bu durumun davanın genişletilmesi yasağı kapsamında bulunup bulunmadığı konusundaki *Danıştay* içtihadı belirsizdir. *Danıştay*’ın bir kısım kararları tazminat miktarı değişikliğini davanın genişletilmesi yasağı kapsamında görürken³⁴, özellikle son tarihli diğer bir kısım kararları ise görmemektedir³⁵.

Danıştay, talep edilen tazminat miktarında yapılan maddi hatayı davanın genişletilmesi yasağı kapsamında görmemiştir³⁶: “Davacılar her ne kadar 20.07.1983 günü Trabzon İdare Mahkemesi kayıtlarına geçen dava dilekçelerinde talep ettikleri tazminat miktarını 8 milyon lira olarak göstermişlerse de davalı Trabzon Belediye Başkanlığının cevabına karşılık olarak süresinde ver-

05.12.1977, DD, 1978, sy. 30-31, s. 435-436; D9D, E. 1997/150, K. 1998/2299, KT. 03.06.1998, DD, 1999, sy. 99, s. 453-456; D6D, E. 2006/70, K. 2008/739, KT. 06.02.2008, DD, 2008, sy. 119, s. 235-236.

³² *Danıştay*, dava dilekçesinin usulüne uygun olmaması nedeniyle reddi üzerine, dava konusu değiştirilerek verilen dilekçeleri de davanın genişletilmesi kapsamında görmemektedir. Davacının 08.02.1972 tarihli dilekçe ile prensip emrinin iptali istemiyle açtığı dava dilekçesi, usulüne uygun olmadığı için reddedilmiş; ardından usulüne uygun olarak süresi içinde açtığı davada ise prensip emrinin değil er olarak askere sevk işleminin iptalini talep etmiştir. *Danıştay*, “... [dilekçenin] reddi üzerine, usulüne uygun olarak tanzim olunacak dilekçe ile yenilenecek açılacak davada, reddedilen dilekçede iptali istenen işlemin iptalinin talep edilmesi zorunlu olup, ancak bu halde yenilenen bir davadan bahsetmek mümkün olabilmektedir. Yenilenen davada ayrı bir işlemin iptalinin istenmesi dilekçe red kararına konu olan davanın tevsii olup, usul hükümleri buna cevaz vermediğinden, bu şekilde açılan dava hakkında, işbu dava ilk davanın yenilenmesi olmadığı cihetle karar verme olanağı bulunmamaktadır” gerekçesiyle dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir. D12D, E. 1973/2137, K. 1973/3288, KT. 12.12.1973, DD, 1974, sy. 14-15, s. 552.

³³ D10D, E. 1988/2878, K. 1990/1143, KT. 23.05.1990, DD, 1991, sy. 81, s. 353-354.

³⁴ D12D, E. 1966/468, K. 1966/866, KT. 09.03.1966, *Danıştay* Onikinci Daire Kararları, Birinci Kitap, c. II, Ankara 1976, s. 198; D10D, E. 1996/10203, K. 1998/2643, KT. 16.06.1998, DD, 1999, sy. 98, s. 552-554.

³⁵ D8D, E. 2002/3512, K. 2003/974, KT. 04.03.2003, DKD, sy. 2, 2003, s. 276-277; D11D, E. 2001/4405, K. 2004/943, KT. 27.02.2004, DKD, 2004, sy. 5, s. 331-334; DİDDGK, E. 1999/1172, K. 2001/1, KT. 12.01.2001, DBB; D6D, E. 2004/3762, K. 2006/3413, KT. 26.06.2006, DBB; D8D, E. 2000/3359, K. 2001/1915, KT. 25.04.2001, DBB.

³⁶ D6D, E. 1984/940, K. 1985/152, KT. 29.01.1985, DD, 1986, sy. 60-61, s. 291.

dikleri 8.9.1983 günlü dilekçelerinde aslında talep ettikleri miktarın 4 milyon lira olduğunu, dava dilekçesinde daktilo hatası olarak 8 milyon lira olarak yazıldığını belirttikleri gibi süresinde verilen ikinci dilekçede talep edilen tazminat miktarının indirilmesini engelleyen bir hüküm de bulunmadığından, davacıların açtıkları davanın 4 milyon lira tazminat ödenmesi istemini içeren bir dava olarak görüşülerek karara bağlanması (gerekir)”.

Danıştay'ın, kanun yolları aşamasına ilişkin olarak da davanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına ilişkin kararları bulunmaktadır. Örneğin davalı idare tarafından temyiz süresi geçtikten sonra ek dilekçe verilerek mahkeme kararının yargılama giderleri ve vekalet ücreti yönünden bozulması istemi, “ilk temyiz dilekçesinde belirtilen istemlerden farklı olarak temyiz isteminin genişletilmesi mümkün değildir” gerekçesiyle incelenmeksizin reddedilmiştir³⁷. Yine diğer bir kararında davanın genişletilmesi yasağına vurgu yapmaksızın, idare tarafından temyiz aşamasında, idari işlemin tesisine neden olarak ileri sürdüğü yeni sebeplerin incelenmesi istemini, “böyle bir incelemenin ‘temyiz’in amacını ve sınırlarını aşması nedeniyle, hukuken mümkün bulunmadığı” yönünde kararları da bulunmaktadır³⁸. Yine “... davacının 9.12.1978 tarihinden beri ödenmeyen maaş ve özlük haklarının faiziyle birlikte ödenmesi, açıkta geçen sürenin tamamının emeklilik ve derece yükselmesine sayılması, 15.000.000 TL maddi ve 5.000.000 TL manevi tazminat ödenmesi yolundaki talepleri başlangıçtaki davada yer almadığından ve davanın genişletilmesi mahiyetinde bulunduğundan reddine (karar verilmiştir)”³⁹.

Danıştay, idari yargıda ıslah kurumunu kabul etmemektedir⁴⁰. Bir uyuşmazlıkta davacılar, dükkanlarının yıktırılmasına ilişkin 09.07.1974 tarihli işlemin iptali istemiyle 13.11.1974 tarihinde dava açmıştır. İdare, 11.11.1974 tarihli yazısı ile söz konusu dükkandan elektriğin kesileceğini davacılar bil-dirmişti. Davacılar da esas dava dilekçesinden sonra verdikleri 06.12.1974 tarihli dilekçeleri ile davalarının belediye hizmetlerinin kesilmesine hasren incelenmesini istemişlerdir. *Danıştay*, “... dava dilekçesindeki sebebin ve talebin sonradan değiştirilmesi (ıslah) imkanı kabul edilmediğinden bu davanın belediye hizmetlerinin kesilmesine hasren incelenmesi mümkün değildir” gerekçesiyle karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir⁴¹. Buna karşılık,

³⁷ D6D, E. 2006/3758, K. 2008/2782, KT. 07.05.2008, DD, 2008, sy. 119, s. 238-239.

³⁸ D5D, E. 1985/815, K. 1987/1723, KT. 08.12.1987, DD, 1988, sy. 70-71, s. 275-277.

³⁹ D10D, E. 1988/1621, K. 1989/1182, KT. 31.05.1989, DD, 1990, sy. 76-77, s. 741-744.

⁴⁰ **Yılmaz**-İdari Yargı s. 16, s. 18, s. 20.

⁴¹ D6D, E. 1974/3666, K. 1975/5468, KT. 05.12.1975, DD, 1976, sy. 22-23, s. 273-274. **Aynı yönde bkz.** D7D, E. 1960/6408, K. 1960/1995, KT. 01.11.1960, DKD, 1962, sy. 83-84, s. 182; D12D, E. 1968/942, K. 1968/1391, KT. 11.06.1968, Danıştay Onikinci Daire Kararları, Birinci Kitap, c. II, Ankara 1976, s. 445; D7D, E. 1974/1843, K. 1974/1630, KT. 23.09.1974, Danıştay Yedinci Daire Kararları, Birinci Kitap, 1965-1976, Ankara 1977, s. 572; D12D, E. 1979/2433, K. 1979/4514, KT. 29.11.1979, DD, 1980, sy. 38-39, s. 417.

İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin idari yargıda ıslah kurumunu kabul eden kararları bulunmaktadır⁴².

SONUÇ

İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı konusunda ilk göze çarpan husus, HMK'nun konuyu HUMK'tan farklı şekilde düzenlemiş olmasıdır. HUMK'taki yasağın başlama anındaki eşitsizlik giderilmiştir. HMK'ya göre, davacı ve davalı açısından yasağın başlangıcı, ikinci dilekçelerin mahkeme kalemindeki ilgili defterlere kaydı ile başlar. HMK'da yasak ile ilgili hususlarda, dava aşamalarına göre farklılıklar vardır. Dilekçeler aşaması, ön inceleme aşaması ve sonraki aşamalar ayırımı mevcuttur. Ayrıca, yazılı, sözlü ve tahkim yargılamasına göre ayrımlara gidilmiştir. HMK ile bu yasağın yumuşaltıldığını ve katılığın terk edildiğini söylemek mümkündür.

İdari yargıda *Danıştay*'ın genel eğilimi dava açma süresi sona ermeden davacı tarafından verilen ikinci bir dilekçe ile iddia ve savunmanın genişletilebileceği veya değiştirilebileceğidir. Konunun, idari yargıda yeni HMK hükümleri çerçevesinde ele alınması, her iki yargı kolundaki uygulamaların bir bütünlük oluşturması açısından faydalı olacaktır.

⁴² Bkz. AYİM1D, E. 1993/1128, K. 1994/1185, KT. 25.10.1994, AYİMD, 1995, sy. 9, s. 92-93; AYİM1D, E. 1988/300, K. 1989/219, KT. 09.05.1989, AYİMD, c. 1, 1993, sy. 7, s. 140-143; AYİM1D, E. 1990/764, K. 1991/1549, KT. 07.05.1991, AYİMD, c. 1, 1993, sy. 7, s. 143-144.